

Pater Bogdan Kulik MSF¹

Presteseminar til Misjonærer av den hl. Familie i Kazimierz Biskupi, Polen

Er vi virkelig dømt til evigheten? Evig liv, evig himmel og evig fortapelse.²

[oversetternote: Forfatter oppgir bibliografi på italiensk eller i polske oversettelser. Hvis original ikke er på polsk eller italiensk oppgis det i parentes utgivelser i original språk. Sitater fra bibelen er etter Bibelen 2011. Sitater fra Summa theologica er egen oversettelse fra latin ellers er sitater egen oversettelse fra polsk versjon.]

Innledning

«Skjebnen har dyttet deg i veien og lo av deg mens den i det skjulte utskjelte deg, fordi ved å gi deg håp, gav den deg en falsk juvel». Slik sang en gang [polsk sanger] Ryszard Rynkowski i sangen med tittelen «szczesliwej, drogi juz czas» (god reise, det er alt på tide) Er det ikke flere av oss som av og til har inntrykk, at disse ord beskriver akkurat vårt liv? Føler vi oss ikke dyttet på en vei som vi ikke har bestemt selv? Hvem av oss har personlig bestemt sin fødsel? Skjer det ikke at vi tenker, at det å håpe på en bedre fremtid – ikke bare på jorden men også i evigheten – det er den falske juvel?

Benedikt XVI la merke til denne smerte i det menneskelige hjerte. Det beviser følgende ord fra hans encyklika om håpet – *Spe salvi*: «For med «evig» tenker vi på noe som er uten ende, og det skremmer oss. Med «liv» tenker vi på det liv vi kjenner, som vi elsker og ikke vil miste, og som samtidig allikevel alltid gir oss mer møye enn tilfredsstillelse, slik at vi på den ene side ønsker det, og på den annen side ikke ønsker det»³.

Paven har også stilt det treffende og samtidig dramatisk spørsmål: «Vil vi egentlig det – leve evig? Kanskje grunnen til at mange mennesker i dag ikke vil tro, simpelheten er at de ikke synes tanken på et evig liv er forlokkende. De ønsker aldeles ikke noe evig liv, men dette liv, og da synes troen på et liv senere som en hindring. Å leve evig – uendelig – synes snarere som en forbannelse enn som gave. Riktignok vil man gjerne utsette døden så lenge som overhodet mulig. Men å leve for bestandig og uten ende – det kan når alt kommer til alt, allikevel bare være kjedsommelig og etter hvert uutholdelig»⁴.

På denne måte avslører Den hellige Far ett av problemene, ikke bare til ateistene men også til de troende i Kristus. Det kunne nemlig se ut at *evigheten* er et positiv begrep, som når det lyder løfter i ånd og hjelper å gjenvinne håp på en bedre morgendag. Det er sikkert slik for flere kristne, men er det slik for alle? Mens ateister mener at evigheten er en absurd – «brennevin for ånden» (Lenin)⁵ – er det ikke sjelden at Kristi disipler er redde for den. Hvorfor? Fortapelse fyller dem med redsel fordi de føler seg så svake og hjelpeløse, fulle av synd og lidende i sitt hverdagsliv, de har mistet håp på å redde dem selv for fordømmelse fra Gud sin side. Men også himmelen virker forferdelig for dem, fordi de tenker, at der venter dem kun den evige kjedsomhet! På denne måte er de i en situasjon uten utvei fordi hver av veiene fører til «et sted» som, mildt sagt, ikke synes attraktivt og verd å streve for. Og fordi de kom til verden,

---

¹ Pater Bogdan Kulik MSF – prest som tilhører Misjonærer av den hellige Familie. Han har doktorgrad ved Pontificia Università Gregoriana i Roma. Medlem av Forening av Teologer Dogmatiker, foreleser av dogmatikk ved presteseminar til Misjonærer av den hellige Familie i Kazimierz Biskupi i Polen, prest til Foreningen til Guds Mor av den gode død, hovedredaktør av periodika *Nadzieja i Życie*. [biuletin til Foreningen ti Guds Mor av den gode død], (www.apostolstwo.pl).

² Publisert i *Jest nadzieja, bo jest Zycie wieczne*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018, s.127-147

³ Benedikt XVI, Frelst i håpet, Encyklikaen *Spe salvi*, Oslo 2008, nr 12

⁴ Der, nr 10

⁵ Bp. G. Rys, *Moc slowa*, Krakow 2016

ble født uten sin egen vilje – ingen av oss bestemmer over det – kan det spire i deres hjerter en anklage mot Gud: Hvorfor har du skapt meg? Hvorfor har du gitt meg livet? Hvorfor krever du av meg å slite og lide på jorden? Jeg ville ikke til denne verden! Og, om det ikke var nok, *dømte* du meg til evigheten – i himmelen eller i fortapelsen – det spiller ingen rolle!

Denne artikkelen er et forsøk på å hjelpe alle dem som er redde for evigheten. Det første skritt til å frigjøre seg fra denne lammende følelse er å kjenne dens årsak. I vår tilfelle er det feilaktig forståelse av *evigheten*. Dermed i første punkt blir det kort presentert filosofisk og bibel-teologisk betydning av begrepet *evigheten*. Det andre punkt blir viet beskrivelse av livets og himmels evighet som gir oss Bibelen og teologi. Det siste punkt vil inneholde betraktninger om tilstand av fortapelse – om og på hvilken måte fortapelse er evig? For å avslutte betraktninger vil det bli gjort forsøk på å besvare spørsmålet stilt i tittelen.

1. Hva er egentlig evighet?

For å kunne forsøke å besvare spørsmålet stilt i tittelen, må man først og fremst reflektere over hvordan man forstår begrepet evighet. Det ser nemlig ut at dette ord virker som et ”poseord”, dvs. ordet i hvilken betydning kaster man, som i en pose, forskjellige, ofte motstridende betydninger⁶. Man snakker om evig lykke og om evig ulykke, om evig himmel og om evig fortapelse⁷. La oss først prøve å forstå hva begrepet evighet (latinsk *aeternitas*⁸) betyr ved å nå dets oppfatning i filosofi, i Den hellige Skrift⁹ og først og fremst i teologi.

Når vi nå vil til roten til begrepet *evighet* i gresk litteratur (Homer) og filosofi (Platon, Aristoteles, Plotin) finner vi begrep *αιών* (videre som: *aiōn*¹⁰), som betegner livskraft (vitale kraft) som «finnes» i et bestemt menneske, kraften som holder det i livet. Et menneske lever så lenge *aiōn* finnes i ham. Det er ikke noe statisk men det er dynamisk, noe som fornyer seg uten ende¹¹.

Mens vi leter etter røtter til betydningen av *evigheten* i Bibelen, i den greske versjon av Det gamle Testamente (Septuaginta) finner vi også leksem *aiōn*, som betegner den fremste Guds egenskap, og er oversettelsen av det hebraiske *עוֹלָם* (videre som: *’ólām*¹²). *’ólām* er først og fremst tid veldig langt borte,

⁶ Som andre eksempel for poseord kan man ta ord: „kjærlighet” og „å elske”.

⁷ Om flere betydninger av ordet *evighet* se. W. Hanc, *Życie wieczne jako centralna idea eschatologii*, „Ateneum Kapłańskie” 98(1982), s. 45-46; I. Ziemiński, *Życie wieczne. Przyczynek do eschatologii filozoficznej* (Wykłady Otwarte z Teologii Naturalnej im. J.M. Bocheńskiego OP 4), Poznań-Kraków 2013, s. 27.

⁸ Egil Kraggerud og Borg Tosterud, *Latinsk-Norsk ordbok*, 4 reviderte utgave, Oslo 1998

⁹ For en syntetisk presentasjon av grunnleggende informasjon om dette emnet se: T. Holz, *αιών*, w: H. Balz, G. Schneider (red.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 1, Stuttgart-Berlin-Köln, 1992², kol. 105-111; H. Sasse, *αιών*, w: G. Kittel (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 1, Stuttgart 1953, s. 197-209; A. Czajczyk, S. Haręzga, P. Liszka, *Wieczność*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 20, Lublin 2014, kol. 474-477; E. Kasjaniuk, *Życie wieczne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 20, Lublin 2014, kol. 1628-1631

¹⁰ Se for eksempel H. G. Liddell, *Greek-English Lexicon*, Clarendon Press – Oxford 1996

¹¹ A. Nitrola, *Trattato di escatologia*, t. 2: *Pensare la venuta del Signore*, Cinisello Balsamo (Milano) 2010, s. 472-477; Z. Nerczuk, *Komentarz do Kwestii 10. O wieczności Boga*, w: G. Kurylewicz, Z. Nerczuk, M. Olszewski (przekład i komentarze), *Tomasz z Akwinu. Traktat o Bogu* (Filozofia i religia), Kraków 1999, s. 556-557.

¹² Zob. J. Sulowski (przekł. hasła), *עוֹלָם*, w: L. Koehler, W. Baumgartner, J.J. Stamm, P. Dec (red. nauk. wyd. polskiego), *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1, (Prymasowska Seria Biblijna 30), Warszawa 2008, nr 6727; P. Reymond, *Dizionario di ebraico e aramaico biblici*, red. J. A. Soggini i in., Roma 2011², s. 304.

både i fortiden som i fremtiden, som er utdypelig og ubegripelig. På grunn av dette uttrykker den den absolutte avgrunn mellom Gud og menneske¹³.

I Det nye Testamente har *aiōn* flere betydninger. Den blir brukt bl.a. for å peke entydig på forskjellen mellom Gud og menneske. Også det som venter mennesker etter oppstandelsen betegnes som det *evige* liv (gresk *aiōnios*, f.eks. Mk 10, 17, Rom 2, 7). I Johannes' skrifter mottar begrepet *aiōn* en ny, fordypet, betydning. «Det [evige] liv, som Det nye Testamente ser som bundet med *aiōn* i fremtiden, åpnet med Kristi død og oppstandelse, for Johannes er *allerede* til stede [...], allerede har skjedd og gir til kjenne sine følger»¹⁴ Vi har vel å gjøre med liv som samtidig er fremtidig og nåtidig og derfor kan bli betraktet som en slags «annerledes tid»¹⁵, livet som Jesus har brakt med og som han vil gi til andre, til dem som vil tro på Ham. De skal ta imot det evige liv (jf. Joh 3, 36; 6, 40) dvs. et liv i overflod (jf. Joh 10, 10)¹⁶.

I teologi kan man finne fire måter å forstå begrepet *evighet*:

1. Evighet som Guds *attributt*, hans *måte å leve* på, hans *livsstil*¹⁷. Av sin natur hører den bare til Gud. Den betegner fylden av hans væren. «Guds absolutte likhet med seg selv, dvs. med hans væren og hans selvutfoldelse, kalles evighet»¹⁸. Den hl. Thomas uttrykker det enda sterkere: «det er å si at evighetens vesen henger sammen med uforanderlighet, likesom tidens vesen henger samme med bevegelse, slik det er klart ut fra de ting som er sagt. Hvorav følger, at når Gud er det mest uforanderlige, er han mest i stand til å være evig. Ikke alene er han evig, men han er sin egen evighet, når likevel ingen annen ting er sin egen varighet, fordi den ikke er sin egen væren. Men Gud er sin enhetlige væren, hvorav følger, at likesom han er sin egen væren, således er han sin egen evighet»¹⁹.

Denne guddommelige måte å leve på kan bli gitt ved Guds frie bestemmelse til andre skapninger (engler, mennesker)²⁰. Takket være dette blir de *evige* ikke ut fra sin natur men ved å delta i den måte Gud eksisterer på²¹. På den måte blir det gitt dem *en ny eksistensegenskap* og de blir løftet til *et annet nivå av tilværelse*²². Dermed er evighet ikke en betegnelse av kvantitet men av kvalitet, dvs. den betegner ikke så

¹³ A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 477-478; *Wieczność, wieczny, wiek*, w: F. Rienecker, G. Maier (red.), W. Chrostowski (red. nauk. wyd. polskiego), *Leksykon biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna 18), Warszawa 2001, s. 850.

¹⁴ A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 479.

¹⁵ Mer om "annen tid" se for eksempel B. Kulik, *L'uomo alla luce dell'escatologia in Hans Urs von Balthasar*, Kazimierz Biskupi 2014, s. 197-199; A. Dańczak, *La questione dello stato intermedio nella teologia cattolica negli anni 1962-1999*, Pelplin 2008, s. 112.

¹⁶ A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 478-480; G. Biffi, *Linee di escatologia cristiana*, Milano 2007⁴, s. 54.

¹⁷ Por. G.L. Müller, *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015, s. 581; K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*, Warszawa 1987, s. 352; J. Ernst, P. Walter, *Ewigkeit, Ewigkeit Gottes*, w: W. Kasper i in. (red.), *Leksikon für Theologie und Kirche*, t. 3, Freiburg-Basel-Rom-Wien 1995³, kol. 1083-1084. I følge Ratzinger snakker om betydning av Guds evighet som en av hans attributt: IV Laterankonsil (DS 800) og I Vatikankonsil (DS 3001); se. J. Ratzinger, *Wieczność [artykuł w leksykonie, 1959]*, w: K. Gózdź, M. Górecka (red.), *Zmartwychwstanie i życie wieczne. Studia o eschatologii i teologii nadziei* (Opera Omnia 10), Lublin 2014, s. 302. 304.

¹⁸ G.L. Müller, *Dogmatyka katolicka*, s. 581. Teologen fortsetter: "Han eksisterer ikke «i» evighet som om han eksisterte på sin måte først ved tilfeldig plassering i evighet. Det finnes ikke evighet som eksisterer ved siden av ham. Hans være er hans evighet. Fordi vi kjenner ham ikke i Hans essens, [...] vet vi heller ikke i virkelighet hva er evighet." (der, s. 581-582).

¹⁹ Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, ST I^a q. 10 a. 2 co. Thomas fortsetter: «evigheten ikke er noe annet enn Gud selv. Hvorav følger at Gud ikke kan kalles evig, som om han på noen måte er målt, men målingens vesen aksepteres bare hvor det er ut fra vår oppfattelse » ST I^a q. 10 a. 2 ad 3; angående detaljert kommentar til begrepet evighet i *Summa Theologica* se Z. Nerczuk, *Komentarz do Kwestii 10...*, s. 553-575.

²⁰ Jeg svarer at det er å si at evigheten er ekte og særegen i alene Gud. Fordi evighetens henger sammen med uforanderligheten, slik det er klart ut fra de ting som er sagt. Men alene Gud er absolutt uforanderlig, som det ovenfor er vist. (ST I, 10, 3, c)

²¹ Se G.L. Müller, *Dogmatyka katolicka*, s. 582.

²² "Det evige liv [...] det er ikke Lang tilværelse men uttrykker kvalitet til eksistens i hvilken forsvinner tilværelse i form av uendelig følge av momenter [...]. Det er den nye kvalitet av eksistens i hvilken alt strømmer inn i kjærlighets Nå, i kvalitet av

mye mengde av livs tid, men dets *kvalitet og intensitet*²³. Fra et bibel-teologisk synspunkt er det den grunnleggende og avgjørende forståelse av evighet²⁴.

2. Evighet som *tid uten ende*. Rahner mener, at «nesten uten vilje forestiller vi oss den [evigheten] som uendelig fortsettelse av tid»²⁵. Denne betydning er allikevel ikke løsrevet fra den første betydning men er inkludert i den fordi den er dens logiske konsekvens²⁶. Hvis, som det ble sagt før, *aion* er en livskraft som fornyer seg uten ende (if. gresk filosofi) og først og fremst er en måte å leve på for fullkomne og udødelige Gud (if. Den hellige Skrift), da kan ikke evigheten være begrenset på noen måte, heller ikke tidsmessig²⁷.

3. Evighet som *utenfor tiden*. Denne forståelse er et resultat av de teologiske refleksjoner over den totale forskjellen av Gud i forhold til menneske, og som konsekvens forskjellen mellom Guds levemåte (i evighet) og menneskelig liv (i tid)²⁸. Allikevel «utenfor tiden» betyr ikke mangel på tid men er en tid forandret, analogisk, helt annerledes enn den som vi kjenner på jorden²⁹.

4. Evighet som *herredømme over tiden*. Også denne forståelse er en konsekvens av den første forståelse fordi den tilhører kun Gud og viser seg bl.a. i slike hans verk som: Skapelsen av hele verden med tiden; Guds aktiv tilværelse i verdens historie; inkarnasjon, dvs. Guds inntog i jordisk tid og mottagelse av menneskelig natur³⁰.

For å svare på spørsmålet stilt i artikkelens tittel begrenser vi de fire nevnte betydninger av begrepet *evigheten* til de to første. Det er mulig fordi både forståelsen som *utenfor tid* (betydning 3) og som *herredømme over tiden* (betydning 4) til slutt tjener til å understreke Guds mysterium. Dvs. til slutt har vi å gjøre med to basismåter å forstå den: Evigheten som Guds *egenskap, hans måte å leve på, hans livsstil* og evigheten som *tid uten ende*.

Hvis ting er slik, da lyder svaret på spørsmålet: « Er vi virkelig dømt til evigheten?» nok paradoksalt, nemlig: Både ja og nei. Alt avhenger av hvilken «definisjon» av evigheten tar vi til betraktning. Vi er «dømt» til evigheten i den forstand, at vi må leve uten ende fordi hver person skapt av Gud aldri slutter å eksistere. Den skal leve evig, også etter sin død. Dette gjelder ethvert menneske uten unntak, uavhengig

væren som er frigjort fra å dele eksistens til øyeblikk som forsvinner [...]. Allikevel er den ikke bare uendelig tid men en annen plan av eksistens» (J. Ratzinger, *Moim szczęściem jest być w Twojej bliskości. O chrześcijańskiej wierze w życie wieczne*, w: K. Góźdz, M. Górecka (red.), *Zmartwychwstanie i życie wieczne. Studia o eschatologii i teologii nadziei* (Opera Omnia 10), Lublin 2014, s. 429).

²³ „«Ewig» ist kein Zeitbegriff, der auf ein Weiterleben (in Kontinuität zur ird. Existenz) hinweisen würde, sondern ein Qualitätsbegriff, der den transzendenten Charakter des «Lebens mit u. bei Gott» z. Ausdruck bringt» (H. Ritt, *Ewiges Leben. Neues Testament*, w: W. Kasper i in. (red.), *Leksikon für Theologie und Kirche*, t. 3., Freiburg-Basel-Rom-Wien 1995³, kol. 1078); jf. F.J. Nocke, *Ewiges Leben. Historisch-theologisch*, i: der, kol. 1079-1080.

²⁴ jf. J. de Finance, *Ewigkeit*, i: K. Rahner i in. (red.), *Sacramentum mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*, t. 1, Freiburg-Basel-Wien 1967, kol. 1264.

²⁵ K. Rahner, *Grunnleggende troens foreleggelse*

²⁶ Cz.S. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003

²⁷ Om forskjellen mellom aeternitas (uten begynnelse og uten ende) og aevum (med begynnelse men uten ende) se ST I, 10, 5 og A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 480-490

²⁸ A. Danczak, *La questione dello stato...*, s. 45-47, 76-118

²⁹ Om kritikk av «uten tid» forståelse etter døden og om argumenter for at det finnes en slags analogisk form av tid se Internasjonal Teologisk Kommissjon, *De aktuelle problemer i eschatologi* (1992), 2.2, [http ???](http://www.???)

³⁰ J. Ratzinger, *Wiecznosc...*, «Gud eksisterer over tiden og er Herre over tiden.» (H.U. von Balthasar, *Sperare per tutti*, Milano 1989, s. 94)

av om det er godt eller ondt. Også de onde mennesker, dvs. de som bevisst og av fri vilje har valgt evig fortapelse, de blir ikke tilintetgjort men de skal uten ende fortsette sin eksistens i tilstand av frivillig adskillelse fra Gud-Kjærlighet. Gud fratrar ikke eksistens fra ham som den ble gitt til selv om han har forkastet Gud. Derfor kan man konstatere, at «det evige liv er ikke frivillig for mennesket men står for det som uunngåelig final, og også som viktig oppgave, hvilken hvis ikke blir oppfylt eller bekreftet med hele seg selv leder menneske til ubegripelig absurditet»³¹.

Men er dette ikke grusomt fra Guds side, å opprettholde ved eksistens de fortapte mennesker? Ville det ikke bli bedre hvis de var tilintetgjort av ham? Vi skal ta oss av dette i den andre delen av artikkelen.

Mens vi går tilbake til emne «dømt til evigheten» må man legge merke til, at svaret på vårt spørsmål forandrer seg hvis vi forstår evigheten som Guds liv, livet som han vil gi til hvert menneske. I dette fall må vi konstatere, at vi ikke er dømt til evigheten, fordi for å leve som Gud (evig) må man ville det. Gud vil gi det til enhver men han kan ikke og vil ikke tvinge til dette, fordi Guds liv forutsetter fylde av frihet og må bli tatt imot av kjærlighet og ikke av nødvendighet. Ratzinger forklarer det slik: «Betydning av dogma om helvete finnes i uttalelse om Gud og i uttalelse om menneske. Den lar få vite at, på den ene side, om ubetinget respekt fra Gud overfor menneskelig fri avgjørelse: Gud foreslår sin kjærlighet men pålegger den ikke; og den viser oss, på den andre side, irreversible egenskap av menneskelig historie, dens helhetlig avgjørelse har egenskap av [å være] definitiv. Men begge aspekter må man alltid binde med budskap om Guds miskunn og kraft av nåde i Jesus Kristus. Derfor må man forkaste all hensynsløs bruk av dogmet om helvete, f.eks. i prekener om synd»³².

Når vi nå har besvart spørsmålet stilt i første delen av denne artikkelen la oss nå prøve å ta oss av dets andre del. Hva kan vi si om livets, himmelens og fortapelsens evighet? Det som ble sagt inntil nå vil være grunnlag for våre betraktninger.

2. Evig liv, evig himmel

Det ble vist, at evigheten er først og fremst Guds egenskap og hans måte å leve på. Ved skaperens fri og full av kjærlighet bestemmelse kan også ethvert menneske delta i dette liv, med andre ord: Menneske er invitert av Gud til *evig liv*. Fordi det er vår fremtid er det verd å forsøke å prøve å karakterisere det. Det er mye lettere å gå til mål som ikke drukner i det absolutte mørke.

Det vil ha sin verdi å stoppe først ved betydningen av selve ordet *liv*. I dagligdags språk er *liv* et begrep med flere betydninger fordi man kan tale om liv til planter, dyr, mennesker, engler og Gud. Man ser vel at liv kan ha forskjellige former: enklere, ringere eller mer komplekse, dypere, rikere³³. Man kunne også innføre skille mellom livets kategorier og kalle dets enkelte former for *væren* og *eksistens* mens de rike former nemlig for *liv*. Til ikke levende materie hører det å være, til planter og dyr det å eksistere og det å leve, i streng forstand, kun til personer. Derfor er liv ikke hvilken som helst *varighet* i tiden, men først og fremst er livet alt dette som vi er vant til å kalle i det daglige som «vellykket liv», dvs. summen av velstand, helse, lykke og glede³⁴. På denne måte kan man tolke *liv* som «indre kvalitet av væren, som

³¹ Cz.S. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003

³² J. Ratzinger, *Wieżność...*, s. 312-313.

³³ Jf. J. Buxakowski, *Antropologia nadprzyrodzona*, t. 2: *Wieżność i człowiek*, Pelplin 1983, s. 129.

³⁴ F.J. Nocke, *Eschatologie*, i T. Schneider (red.), *Handbuch der Dogmatik*, t. 2, Düsseldorf 1992, s. 474

muliggjør indre samvær med seg selv, eie av seg selv og fri relasjon til en annen»³⁵. *Liv* betyr så en kunnskap til å bygge relasjoner men andre personer.

Slik forståelse av *liv* viser Bibelen, både i Det gamle som i Det nye Testamente. Allerede i 1 Mosebok ordet *liv* viser seg som «det opprinnelige ord» (tysk *das Urwort*), dvs. så rikt i innhold at for å avdekke dets betydning må man peke samtidig på tre dimensjoner av livet: timelig, åndelig (dvs. religiøs og moral) og final – eskatologisk (dvs. etter døden). I Det nye Testamente kaller Jesus slik forstått liv som «liv og overflod» (Joh 10, 10) eller det evige liv, som han etter Fars vilje bringer til sine får, dvs. de som tror i Sønnen (jf. Joh 6, 40)³⁶.

Man ser at det bibelske begrep liv refererer til noe mye større og fyldere enn liv på denne jord, i tiden, med lidelser og bekymringer. *Liv* peker på dette «mer» som til tross for at det alt er til stede ennå ikke viser seg i sin fylde. Denne fylde skal man kunne erfare først etter døden hvis man ikke forkaster Gud. Men fordi ordet *liv* får bli flertydig og i første øyeblikk kan man ta feil om hvilket slag av liv det handler om derfor bruker trosbekjennelser, fra selve begynnelsen av, adjektiv *evig* for å beskrive fullendelse av livet forandret ved møte med Gud³⁷. Evig først og fremst i første av overnevnte betydninger, dvs. slik som Gud har det, som følge av mottagelse av hans gave, fra møte, fra inngåelse i relasjon og kjærlighets dialog, fra å bli i uavbrutt felleskap med Gud. Det er slik fordi «det evige liv kan man ikke forklare med isolert eksistens av enkelt individ og dets egen kraft, men med relasjon som konstituerer menneske [...] Gud har udødelighet, eller mer korrekt: Han er udødeligheten som fullkommengjørelse av Treenighets kjærlighetsrelasjon»³⁸. Først sekundært og som følge av den første betydningen, viser seg det evige liv også som uten ende i betydning av varighet uten ende (som er den andre betydning).

La oss prøve å presentere i punkter det som vi kan si om det evige liv gitt oss av Skaperen. Så, *det evige liv*:

- 1) Det er først og fremst gave fra Gud og ikke resultat av titaniske menneskelige anstrengelser.
- 2) Det er følge av møte, vennskaps relasjon, felleskap mellom menneske og Gud³⁹.
- 3) Men det er også «moden frukt» til det jordiske liv og ikke bare «premie», «ekstern tillegg» uten vesentlig forbindelse med det jordiske liv. Alt vi gjør på jorden skal ha sine konsekvenser etter døden⁴⁰.
- 4) Det er oppfyllelse av alle våre verdige ønsker, samtidig er det en renselse av feilrettede ønsker⁴¹.
- 5) Det er «mettelse uten overmettelse»⁴².
- 6) Det er fellesskap med andre mennesker, dvs. det er gjensyn med nære personer, adskilt ved skjebne og død, det er også forsoning med tidligere fiender⁴³.

³⁵ G.L. Müller

³⁶ Jf. Cz.B. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, s.895-896

³⁷ A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 471-472

³⁸ J. Ratzinger, *Eschatologia.....*

³⁹ J. Wohlmuth, *Mistero della trasformazione....*

⁴⁰ »Faktisk evigheten som tidens moden frukt blir i tiden [...]. Evigheten er ikke en uendelig måte å vare til ren id men er mer en måte å eksistere til spiritualitet og frihet som nådde modenhet i tidens mål og derfor kan man forstå det bare med grunnlag av riktig forståelse av spiritualitet og frihet. Fra tid som ikke varer som økning av ånd og frihet avler seg ikke evighet.» (K. Rahner, *Podstawowy wykład...*, s. 352); også: der, s. 355.

⁴¹ A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s.491-495

⁴² K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary...*, s. 355.

7) Det er å beholde og forsterke sin egen unike og verdifulle identitet⁴⁴. Personlig identitet etter døden er garantert ved hukommelse av sin livshistorie men først og fremst ved Guds minne om mennesket⁴⁵. Det at identiteten ble ivaretatt kan man vise billedlig slik: fra dødens «søvn» står den samme person opp som har sovnet in men nå «evig» uthvilt, regenerert, fornyet.

8) Det er glede av naturens verden, fornyet og rensset fra det onde og død⁴⁶.

9) Det er fullkommen og endelig fred på alle nivåer, dvs. det er gjenoppretning av indre, åndelig harmoni og fulle psykofysisk helse⁴⁷; fred mellom menneske og Gud; fred mellom enkelte personer og hele nasjoner; fred mellom menneske og natur i bred forstand⁴⁸.

10) For menneske har det begynnelse men har ikke ende⁴⁹. Det begynner allerede før døden men sin fullendelse når først etter den, i Gud⁵⁰.

11) Dets forsmak kan man erfare allerede under jordisk liv, i samsvar med den hl. Johannes teologi. Det er da «disse erfaringer som, mens man erfarer dem, synes til å utelukke dødens eksistens; med andre ord, det evige liv det er liv alltid aktuelt [...] Evigheten [...] betegner fullhet av liv og fra denne perspektiv døden mister sin betydning (også hvis den forblir real og uunngåelig)»⁵¹. Om ekte tids lengde «avgjør ikke antall opplevde år men intensitet og dybde av hvert øyeblikk»⁵².

12) Det er mulig for hvert menneske uten unntak, også for dem som var på jorden de ringeste og siste «menneskelig sett»⁵³. «Den hellige Skrift kjenner [nemlig] ikke menneskelig liv som ville bli så alminnelig for ikke å fortjene den evige dimensjon og i det finnes dets store optimisme»⁵⁴. Gud vil nemlig at alle skal bli frelst (1 Tim 2, 4).

13) Det er dynamisk og «evig overraskende» og ikke uendelig kjedelig, for dets giver er den treenige Gud i Treenighet: dvs. det fullkomne fellesskap av personer i en uavlatelig dynamisk relasjon⁵⁵.

14) Det er ikke negasjon av tid men er en annen form for den, ikke kjent for oss på jorden.

15) Det er en intensivering, en kroning, en forbedring, en oppfyllelse av eksistens som er livets fylde⁵⁶ og ubegrenset lykke⁵⁷.

Med grunnlag i de overnevnte punkter kan man si at det evige liv i forhold til det timelige liv er samtidig kontinuasjon og nyhet. Det er en kontinuasjon fordi det er frukten av det timelige liv, dvs. at på dets «form» innvirker den måte vi lever i vår timelighet. Men det evige liv kan man ikke rett og slett

⁴³ F.J. Nocke, *Eschatologie*, s. 476

⁴⁴ Der

⁴⁵ J. Wohlmuth, *Mistro della trasformazione...*, s. 328; se Kongregasjon for tros læren, brev *Recentiores episcoporum Synodi* (17.05.1979); DH 4653

⁴⁶ Se F.J. Nocke, *Eschatologie*, s. 476

⁴⁷ Der

⁴⁸ Se der; se også hans, *Ewiges Leben...*, kol. 1080-1081.

⁴⁹ J. Wohlmuth, *Mistro della trasformazione...*, s. 328.

⁵⁰ Der, s. 328.

⁵¹ Jf. I. Ziemiński, *Życie wieczne...*, s. 28.

⁵² Der, s. 589.

⁵³ J. Wohlmuth, *Mistro della trasformazione...*, s. 328.

⁵⁴ K. Rahner, *Podstawowy wykład wiary...*, s. 355.

⁵⁵ Se B. Kulik, *L'uomo alla luce...*, s. 197-199; J. Ratzinger, *Moim szczęściem jest...*, s. 429.

⁵⁶ Jf. I. Ziemiński, *Życie wieczne...*, s. 28.

⁵⁷ Se F.J. Nocke, *Eschatologie*, s. 474-475; J. Wohlmuth, *Mistro della trasformazione...*, s. 329

konkludere fra det timelige liv fordi det er samtidig noe helt nytt – «Det intet øye så og intet øre hørte, det som ikke kom opp i noe menneskehjerte, det som Gud har gjort ferdig for dem som elsker ham» (1 Kor 2, 9). Vi kjenner nemlig ikke de detaljerte former som denne frukt endelig når takket være det møte ansikt til ansikt med Gud⁵⁸.

Veldig hjelpsom til å forstå essensen av det evige liv er den tradisjonelle definisjon av evighet som vi skylder takk for til Boethius: «aeternitas igitur est interminabilis vitae tota simul et perfecta possessio»⁵⁹ (Evigheten er da den samtidige helhet og fullkomne besittelse av uendelig liv.) For å presentere denne definisjon med lettere forståelig språk kan man si slik: Jeg lever evig når *jeg eier hele mitt uendelige liv i dette ene nåværende øyeblikk*. Men hva betyr egentlig denne setningen? Det vil bli enklere å forstå den i kontrast med det vi erfarer i vårt liv på jorden.

I hverdagen føler vi at det ikke er vi, *ikke jeg som eier mitt liv*. Ofte føler vi at det er livet som eier oss – noen ganger river det oss med seg med sin turbulente strøm (omveltningene i livet), noen gang bremser det den ønskede utvikling ved sitt late løp (kjedsomhet). Det er så mange ting i livet som ikke er avhengige av oss, på så mange ting har vi ikke det minste innflytelse... Og hvis vi føler oss mesterne av vårt liv «mestrer» vi kun dets stykke og ikke det hele. Tid løper konstant, går og renner og med det er vi stadig «strukket» mellom «i går» og «i morgen». Denne «mistede» tid, som vi ikke er i stand til å beholde minner oss om det som venter enhver av oss, det endelige tap, tapet av livet, dvs. om døden...⁶⁰. Derfor kan vi si at det å «eksistere evig», dvs. det å «eksistere med omfang av alt på én gang» det er noe helt annerledes enn «eksistere alltid», dvs. det å gå sin stille gang i tidsbegrenset liv⁶¹. Det er slik fordi den vesentlige forskjellen mellom evighet og tid er ikke i det helle tatt det at evigheten, i motsetning til tiden, har ikke begynnelse eller ende (det er kun sekundær forskjell) men at evigheten er det «å være hele på én gang» som tiden ikke er det. I tiden finnes nemlig følge av momenter: sekunder, minutter, dager, måneder, år, århundrer...⁶².

Det evige liv er vel den perfekte og endelige medisin mot tiden som renner, tiden som, nettopp fordi den flyr, kalles den for det «dødelige» aspekt av livet⁶³. Evigheten er kilde til det ekte håp til tross for nødvendigheten av død. Veldig suggestivt forklarer J. Moltmann det: «I evigheten, det liv som i tid opplevde vi i forskjellige faser, er et liv hvor alt oppleves nå samtidig og forandring som vi erfarer er den som har gjort oss til deltagere i det evige liv til selve Gud. Men da, når vi får høre uttalt vårt navn, får vi se oss selv med alt som utgjør oss og livet som vi har opplevd [på jorden] vil bli omgjort til det evige liv og i det blir det behold. Men vil også våre ugjerninger og lidelser bli foreviget? Når man snakker om «oppstandelse» alltid har man samtidig i tanke forvandling (1 Kor 15, 52). Syndene vil bli tilgitt og rettferdigheten gjenopprettet, uroer beroliget og tårer tørket. Det handler ikke om forvandling til andre

⁵⁸ Se J. Wohlmuth, *Mistro della trasformazione...*, s. 96; Kongregasjon for tros læren, brev *Recentiores episcoporum Synodi...*; DH 4659.

⁵⁹ Boethius, *The Consolation of Philosophy*, LCL 74: 422-423

⁶⁰ Jf. A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 486

⁶¹ Jf. Z. Nerczuk, *Komentarz do Kwestii 10...*, s. 558

⁶² "Slik kjennetegnes altså evigheten ut fra to forhold: For det første ut fra det at det som består i evighet, er uendelig, nemlig idet det mangler begynnelse og slutt (for begrepet refererer til begge deler). For det annet ved det at selve evigheten mangler etterfølgelse, idet den eksisterer som samtidig helhet." (ST I, 10, 1, c.); "Jeg svarer at det er å si at det er manifest at tid og evighet ikke er det samme. Men disse ting forbindes jo med denne forskjellighetens vesen ut fra hvilket evigheten mangler begynnelse og slutt, men tiden har begynnelse og slutt. Men dette er forskjell i aksidens, og ikke i seg selv. Fordi det er gitt at tiden alltid har vært og alltid vil være ut fra deres posisjon som setter himmelen i varig bevegelse, forblir derved forskjellen mellom evighet og tid, som Boethius sier i boken *de Consolat.* [norsk: «Filosofiens trøst»], ut fra hvilken evigheten er den samtidige helhet, hvilket ikke svarer til tiden, fordi evigheten er målet på den permanente væren, men tiden er målet på bevegelse" (ST I, 10, 4, c); se. Z. Nerczuk, *Komentarz do Kwestii 10...*, s. 564-565.

⁶³ Om evighet etter Boethius se for eksempel A. Nitrola, *Trattato di escatologia...*, s. 483-485; J. Ratzinger XXXX

skapelser fordi det som blir forvandlet og forsonet det er vår egen tilblivelse. Skyld vil ikke bli glemt men den vil ikke mer laste oss. Sår vil bli igjen, sett i arr som vi bærer presset på oss, men de vil ikke gjøre vondt mer. Selv om tårer blir tørket og sorg blir omgjort til glede får øyne bli våte. Det som jeg vil si med det det er at vårt jordiske liv, som nå blir forvandlet til det evige liv, det forsvinner ikke men blir «omgjort», dvs. tatt imot, rettfærdiggjort, forsonet, helbredet og priset. Allikevel blir det alltid vårt liv, slik som også vi blir fortsatt dem vi er, men nå endelig når vi oss selv på fullkommervis»⁶⁴.

Og hva kan vi si om evig himmel? Svaret er nokså enkelt: Det samme som om evig liv fordi himmel er et synonym, et annet begrep for det evige liv, på samme måte også paradiset eller det å se Gud ansikt til ansikt⁶⁵.

3. Evig eller «anti-evig» fortapelse?

La oss nå prøve å gå til det siste emne presentert i tittelen, til «evig fortapelse».

Er fortapelsen, dvs. konsekvensen av menneskets frivillig og helhetlig forkastelse av Gud helt til døden, er den evig? Likeså som på det tidligere spørsmål om vi er dømt til evigheten kan man gi et paradoksalt svar: Både ja og nei. Igjen er alt avhengig av hvordan vi forstår evigheten. Hvis vi «bruker» som mål evigheten i dens grunnleggende teologiske betydning, dvs. som Guds attributt og hans måte å være på da blir det øyeblikkelig klart, at man på ingen måte kan snakke om *evig* fortapelse. Ettertrykkelig understreker H.U. von Balthasar dette faktum når han vier dette emne et helt kapittel i én av sine viktige eskatologiske tekster og kaller kapittelet *Den evige fortapelse*⁶⁶. Han refererer til den hl. Thomas Aquinas betraktninger om evigheten og konstaterer at det eksisterer «tydelig motsetning mellom det å være evig hos Gud i himmelen og den såkalte evige fortapelse»⁶⁷. Enda mer: «Det er feil bruk av begrep det å snakke om den evige fortapelse. Evigheten i full betydning av dette ord tilhører kun Gud [...] Fordi det fortapte menneske ikke er evig det kan ikke ta del i Guds lykke. Det har en annen måte å eksistere på som uttrykker dets desperasjon og mangel på utvei: en uendelig tilblivelse. Synd lever nemlig ikke «evig» men forhedrer mennesket slik at det faller i uforanderlig stivhet som ikke vil noen omvendelse og heller ikke vil mer noen tilgivelse»⁶⁸. Derfor mener den sveitsiske teolog at «man ikke kan uttenke større selvmotsigelse [...] enn selvmotsigelse mellom det som beskrives som *evighet* i det evige liv [i himmelen] og i «evig» død [i fortapelse]»⁶⁹. Derfor mener von Balthasar at angående fortapelse bør man helst snakke om «antievighet» eller den «perverse og infernalske formen av evighet»⁷⁰.

Allikevel snakker Kirken offisielt om evig straff av fortapelse. I Den Katolske Kirkes katekisme leser vi: «Kirkens lære bekrefter at helvetet finnes, og at det er evigvarende. Sjelene til dem som dør i dødssynd, stiger umiddelbart etter døden ned i helvetet hvor de gjennomgår helvetets straff, "den evige ild". Helvetets verste straff består i å være adskilt fra Gud for alltid, fra Ham i hvem mennesket alene kan ha

⁶⁴ J. Moltmann, *Nella fine – l'inizio. Una piccola teologia della speranza*, Brescia 2004, s. 243-244

⁶⁵ Om karakteristikk til metaforer til det evige lykke, dvs. himmel, paradiset, den salige visjon og evig liv se for eksempel I. Werbiński, B. Kulik, A. Sobczyk, *Jak się nie zagubić w czasie i w wieczności? Spotkanie z Chrystusem jako istota duchowości chrześcijańskiej i rzeczy ostatecznych człowieka*, Włocławek 2017, s. 143-150; J. Buxakowski, *Antropologia nadprzyrodzona...*, s. 125-144.

⁶⁶ Det dreier seg om tekst *Was dürfen wir hoffen?*, italiensk utgivelse *Sperare per tutti*, Milano 1989

⁶⁷ H.U. von Balthasar, *Sperare per tutti*, s. 91

⁶⁸ Der, s. 94

⁶⁹ Der, s. 96

⁷⁰ Se hans, *Eschatologia w naszych czasach*, i: *Eschatologia w naszych czasach*, Kraków 2008, s. 47; hans, *Il tempo finito nel tempo eterno. La concezione cristiana dell'uomo*, i: *Homo creatus est* (Saggi teologici 5), Brescia 1991, s. 48.

det liv og den lykke det er skapt for og lengter etter» (nr. 1035)⁷¹. Hvordan forstår da Kirken ordet *evighet* i denne sammenheng? Den hl. Thomas Aquinas forklarer det klart: «Dødsrikets ild kalles evig bare fordi den er uendelig. Likevel er det en forvandling i deres straffer, ut fra det som står i Job 24 [19, Vulg.:], *de går over fra snøvann til hete* [hebr.: *tørke og hete tar snøvannet bort*]. Hvorav følger at det i Dødsriket ikke er en ekte evighet, men lang tid; ut fra dette i Salmenes bok [81 (80),16, Vulg.], *deres tid skal alltid vare* [hebr.: *deres ulykkestid skal alltid vare*].»⁷² Derfor er det åpenbart at fortapelsens *evighet* bør man tolke ifølge den andre av betydninger som ble presentert i denne artikkel, som tid som varer uten ende og det uunngåelig⁷³.

Men er det ikke Gud uverdigg, som vel er Kjærlighet, å la mennesker bli i en tilstand av evig ulykke, også hvis de selv har valgt denne tilstand frivillig og bevisst? Ville det ikke utrykke hans miskunn å tilintetgjøre de fortapte? Hva er bedre: det å lide uten ende eller det å ikke være? Disse spørsmål stiller ikke bare vi men også mange mennesker før oss fordi vi føres av medlidenhet for de eventuelle «beboere» av *evig* fortapelse. Frukten av disse smertefulle spørsmål er forskjellige teorier, ofte gjensidig utelukkende, som ble foreslått gjennom århundrene. På den ene side finnes hypotese av den så kalte apokatastasis (gresk) som alminnelig tilskrives Origenes og hans disipler og også den hl. Gregor av Nyssa. I versjon forkynt av Origenes disipler ble den forkastet av synode i Konstantinopel (543) fordi de lærte at «demonenes og de avgudelige menneskers straff er timelig og etter noen bestemt tid vil den ta slutt eller det vil bli gitt fornyelse av demoner eller de avgudelige mennesker» (DH 411)⁷⁴. På den andre siden finnes det en såkalt teori av tilintetgjørelse, som tillates av protestantiske teologer (for eksempel T. Traub, C. Stange) og også noen katolske (A. Schmied). De mener, at Gud vil ta eksistens fra mennesker som har valgt fortapelse. Mest sannsynlig vil dette skje allerede i deres dødsøyeblikk⁷⁵. Men å godta enten den ene eller den andre doktrine fra overfor motstrider sannheten om menneske og Gud. Apokatastasis velter den ekte menneskelige frihet som menneske har mottatt som likhet til Guds frihet. Menneskelige valg er så frie at de har sine konsekvenser (gode og onde) ikke bare før døden men også etter. Det frie menneske må ta virkelig hensyn til det. Mens hypotese om tilintetgjørelse ville fremstille Gud som den som ikke lykkes med skapelse av menneske og derfor må han tilintetgjøre det, ta fra det eksistens, dvs. å ta fra det som straff den essensielle gave - livet⁷⁶. Selv om vi har det vanskelig å forstå, særlig opprørsk er våre emosjoner men også intellekter det, «selv fortapelse vil bli noen uttrykk ikke bare for rettferdighet men også for Guds kjærlighet fordi en gammel setning til thomisme sier ”*melius est esse, quam non esse*”»⁷⁷. Derfor venter de fortapte et liv som ikke er evig i likhet til Guds livs fylde men evig i betydning av uendelig eksistens, som ikke er mer liv men noen forferdelig vegetasjon i likhet av zombier kjente fra skrekkin filmer dvs. «levende dødninger». Som om de lever men allikevel er de døde. For et paradoks!

⁷¹ Se . J. Ratzinger, *Piekło...*

⁷² ST I^a q. 10 a. 3 ad 2.

⁷³ Angående eksegetiske merknader om forståelse av fortapelsens *evighet* som uunngåelig realitet, realiteten som ikke lar seg forklare på en måte som ”myker” radikalisme av uttalelsen se G. Biffi, *Linee di escatologia...*, s. 54

⁷⁴ Angående apokatastasis og også dens forståelse av Origenes og Gregor av Nyssa se for eksempel H.U. von Balthasar, *Apokatastasis*, i *Sperare per tutti*, s. 117-134; Danielewicz Z., *Traktat o rzeczywistości ostatecznej*, Warszawa 2007, s. 457-465; Nitrola A., *Trattato di escatologia...*, s. 623-642.

⁷⁵ Se Finkenzeller J., *Eschatologia* (Podręcznik Teologii Dogmatycznej 11, red. W. Beinert), Kraków 2000, s. 217. 220-221

⁷⁶ Slik behandler tilintetgjørelses teori Müller, se Müller G.L., *Dogmatyka katolicka*, s. 582-583

⁷⁷ ”bedre er å være enn ikke å være”, Buxakowski J., *Antropologia nadprzyrodzona...*, s. 203

Avslutning

Er vi virkelig dømt til evighet? Til evigheten i ordentlig forstand, dvs. som livet, livet med Gud og på Guds måte – nei, det er vi ikke. Til essensen av slik forstått evighet hører frivillig mottagelse av Gud og gave av hans liv. På den samme måte har intet menneske «hengende» over seg dom til antievighet av fortapelse. Ratzinger sier rett ut: «Avgrunnen som vi kaller fortapelse, velger menneske seg selv»⁷⁸. Vår Gud er nemlig en Gud «som vil at alle mennesker skal bli frelst og lære sannheten å kjenne» (1 Tim 2, 4).

Men det synes at alt forandrer seg når vi forstår evigheten ikke kvalitativt (som i de to overnevnte tilfeller) men kvantitativ, dvs. som eksistens som ikke har ende. Men hvis man tar til betraktning at Gud ikke tilintetgjør den som han én gang har gitt liv til, heller ikke de som frivillig har valgt fortapelse, kunne man i denne situasjon snakke om å være «dømt til evighet»? Men er det virkelig riktig ord, som på en provoserende måte ble brukt i spørsmålet som ble stilt? Det gjelder ordet «dømt». Begrepet har negativ klang og knytter tanke til straff og fratagelse av frihet. Men Gud, når han gir oss liv uten at vi ber om det, dvs. uten vårt samtykke, han gir det oss alltid som en god gave, noe som i hans guddommelige forutsetning til slutt skal bære frukt av fylde av lykke og frihet. Derfor livet, og mer presis sagt, det evige liv aldri er det som vi er dømt til men det som vi blir begavet med. Gave får bli gave også når noen forkaster den for evigheter. Derfor er ubegrunnet de anklager mot Gud av type: «Hvis den allvitende skaper de som han vet skal velge fortapelse, med det *dømmer han* dem til evig fortapelse. Det ville bli bedre hvis han ikke har gitt dem livet!»

Men slik kan bare den si som betrakter Gud som et emne for intellektuell sjonglering og ikke som personlig kjærlighet. Derfor forblir utsagnet fra den pensjonerte pave aktuelt som enda som kardinal sa: «hva må skje for at vi kan si med overbevisning: Jeg venter på det evige liv. Vi må rett og slett gjenvinne betydning av den levende Gud og av hans kjærlighet. Da skal vi vite at denne kjærlighet som er evig og som er kraft vil la oss ikke falle»⁷⁹.

Sammendrag

Er evigheten en uendelig tid eller dens absolutte motsetning? Er himmelen evig på den samme måte som evig er fortapelse? Hvordan kan man beskrive det evige liv i himmelen? Kan man skjelne den evige himmel fra det evige liv? Bør man være redd for evigheten eller bør man heller vente på den utålmodig? Kort sagt: er vi begunstiget med evigheten eller kanskje er vi dømt til den? Disse spørsmål som oppstår i hjerter til teologer, til alminnelige kristne og også til dem som erklærer seg selv som ikke troende, disse spørsmål beskriver innhold av artikkelen med tittelen *Er vi virkelig dømt til evigheten? Evig liv, evig himmel og evig fortapelse*. Den har som mål å prøve å gi svar på det stilte spørsmål ved hjelp av refleksjon over: betydning av begrep «evighet»; karakteristikker til evig liv og evig himmel; fortapelsens (anti)evig natur.

Nøkkelord

Evighet, det evige liv, himmel, fortapelse

⁷⁸ Ratzinger J., *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 1996, s. 307

⁷⁹ Ratzinger J., *Moim szczęściem jest...*, s. 427

Summary

Is the eternity an endless time or something completely contrary? Are heaven and hell equally eternal? How to describe eternal life in heaven? Is it possible to distinguish eternal heaven from eternal life? Shall we fear the eternity or rather should we expect it eagerly? Shortly speaking: Are we gifted with the eternity or are we sentenced to it? Those questions which stand up in the hearts of theologians, ordinary christians or even those declared as atheists, describe the content of the article entitled: *Are we really sentenced to eternity? Eternity of life, of heaven and of hell*. Its aim is an attempt to give the response to the question included in the title and that is also the goal of the reflection over the concept of eternity, description of eternal life and eternal heaven and nature of (anti)eternal hell.

Keywords: eternity, eternal life, heaven, hell

Litteratur

- Balthasar H.U., *Apokatastasis*, w: *Sperare per tutti*, Milano 1989, s. 117-134. (utgivelse i original språk: BalthasarH.U.: *Was dürfen wir hoffen?*, Johannes-Verlag, Einsiedeln 1986).
- Balthasar H.U., *Eschatologia w naszych czasach*, w: *Eschatologia w naszych czasach*, Kraków 2008, s. 9-79. (utgivelse i original språk: Balthasar H.U.: *Eschatologie in unserer Zeit* (Studienausgabe der frühen Schriften) Gebundenes Buch – Verlag: Johannes Verlag; Auflage: 2. Aufl. 2010)
- Balthasar H.U., *Sperare per tutti*, Milano 1989, (utgivelse i original språk: BalthasarH.U.: *Was dürfen wir hoffen?*, Johannes-Verlag, Einsiedeln 1986).
- Balthasar H.U., *Il tempo finito nel tempo eterno. La concezione cristiana dell'uomo*, w: *Homo creatus est* (Saggi teologici 5), Brescia 1991, s. 41-56. (utgivelse i original språk: BalthasarH.U.: *Endliche Zeit innerhalb ewiger Zeit*, i: *Homo creatus est*, Skizzen zur Theologie 5, Einsiedeln 1986, s. 38-51)
- Bartnik Cz.S., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- Benedikt XVI, *Frelst i håpet*, encyklikaen ”Spe salvi”, St. Olav Forlag 2008.
- Biffi G., *Linee di escatologia cristiana*, Milano 2007⁴.
- Buxakowski J., *Antropologia nadprzyrodzona, 2: Wieczność i człowiek*, Pelplin 1983.
- Czajczyk A., Hareźga S., Liszka P., *Wieczność*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 20, Lublin 2014, kol. 474-477.
- Danielewicz Z., *Traktat o rzeczywistości ostatecznej*, Warszawa 2007.
- Dańczak A., *La questione dello stato intermedio nella teologia cattolica negli anni 1962-1999*, Pelplin 2008.
- DH – *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, H. Denzinger – P. Hünermann, ed., Bologna 20095 (Freiburg 200540).
- Ernst J., Walter P., *Ewigkeit, Ewigkeit Gottes*, w: W. Kasper i in. (red.), *Leksikon für Theologie und Kirche*, t. 3, Freiburg-Basel-Rom-Wien 1995³, kol. 1082-1084.
- de Finance J., *Ewigkeit*, w: K. Rahner i in. (red.), *Sacramentum mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis*, t. 1, Freiburg-Basel-Wien 1967, kol. 1262-1267.
- Finkenzeller J., *Eschatologia* (Podręcznik Teologii Dogmatycznej 11, red. W. Beinert), Kraków 2000. (utgivelse i original språk: Finkenzeller J., *Die Lehre von den Sakramenten im allgemeinen*. In: *Handbuch der Dogmengeschichte*, Bd. 4: *Sakramente – Eschatologie*. Herder, Freiburg im Breisgau)

- Hanc W., *Życie wieczne jako centralna idea eschatologii*, „Ateneum Kapłańskie” 98(1982), s. 44-52.
- Holz T., *αἰών*, w: H. Balz, G. Schneider (red.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t.1, Stuttgart-Berlin-Köln, 1992², kol. 105-111.
- Kasjaniuk E., *Życie wieczne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 20, Lublin 2014, kol. 1628-1631.
- Kongregasjon for tros læren, brev *Recentiores episcoporum Synodi* (17.05.1979); DH 4650-4659.
- Kraggerud Egil og Tosterud Borg, *Latinsk-Norsk ordbok*, 4 reviderte utgave, Oslo 1998
- Kulik B., *L'uomo alla luce dell'escatologia in Hans Urs von Balthasar*, Kazimierz Biskupi 2014.
- Liddell H. G., *Greek-English Lexicon*, Clarendon Press – Oxford 1996
- Moltmann J., *Nella fine – l'inizio. Una piccola teologia della speranza*, Brescia 2004. (utgivelse i original språk: Moltmann J.: *Theologie der Hoffnung Untersuchungen zur Begründung und zu den Konsequenzen einer christlichen Eschatologie*. Verlag: Guetersloher Verlagshaus, 2005)
- Müller G.L., *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015. (utgivelse i original språk: Müller G.: *Katholische Dogmatik, Für Studium und Praxis der Theologie*. Verlag Herder, 10., aktualisierte Auflage 2016)
- Internationale Theologische Kommission, *Einige aktuelle Fragen der Eschatologie*, 1990
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1990_problemi-attuali-escatologia_ge.html (14.10.18)
- Nerczuk Z., *Komentarz do Kwestii 10. O wieczności Boga*, w: G. Kurylewicz, Z. Nerczuk, M. Olszewski (przekład i komentarze), *Tomasz z Akwinu. Traktat o Bogu* (Filozofia i religia), Kraków 1999, s. 553-575.
- Nitrola A., *Trattato di escatologia, 2: Pensare la venuta del Signore*, Cinisello Balsamo (Milano) 2010.
- Nocke F.J., *Ewiges Leben. Historisch-theologisch*, w: W. Kasper i in. (red.), *Leksikon für Theologie und Kirche*, t. 3, Freiburg-Basel-Rom-Wien 1995³, kol. 1079-1080.
- Nocke F.J., *Eschatologie*, w: T. Schneider (red.), *Handbuch der Dogmatik*, t. 2, Düsseldorf 1992, s. 377-478.
- Rahner K., *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa*, Warszawa 1987. (utgivelse i original språk: Karl Rahner: *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*. Verlag Herder, 2. Auflage 2018)
- Ratzinger J., *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, w: K. Gózdź, M. Górecka (red.), *Zmartwychwstanie i życie wieczne. Studia o eschatologii i teologii nadziei* (Opera Omnia 10), Lublin 2014, s. 25-257. (utgivelse i original språk: Ratzinger J.: *Auferstehung und ewiges Leben: Beiträge zur Eschatologie und zur Theologie der Hoffnung in Joseph Ratzinger Gesammelte Schriften Band 10*, Verlag Herder 1. Auflage 2017)
- Ratzinger J., *Wieczność [artykuł w leksykonie, 1959]*, w: K. Gózdź, M. Górecka (red.), *Zmartwychwstanie i życie wieczne. Studia o eschatologii i teologii nadziei* (Opera Omnia 10), Lublin 2014, s. 302-304. (utgivelse i original språk: Ratzinger J.: *Eschatologie, Tod und ewiges Leben. Band 9 von Kleine katholische Dogmatik*, Johann Auer, St.-Benno-Verlag, 1981)
- Ratzinger J., *Mein Glück ist es, in deiner Nähe zu sein. Vom christlichen Glauben an das ewige Leben, i: Gott ist uns nah. Eucharistie: Mitte des Lebens*, Augsburg 2001, s. 139-158
- Ratzinger J., *Hölle [leksikonartikel, 1960]*, *Hölle, III. Kirchliches Lehramt IV. Dogmengeschichtliches, V. Systematik, LThK² 5 [1960]*, s. 446-449. [B_70]
- Ratzinger J., *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 1996. (utgivelse i original språk: Ratzinger J.: *Einführung in das Christentum in Joseph Ratzinger Gesammelte Schriften Band 4*, Verlag Herder 1. Auflage 2018)
- Reymond P., *Dizionario di ebraico e aramaico biblici*, red. J. A. Soggini i in., Roma 2011².

Ritt H., *Ewiges Leben. Neues Testament*, w: W. Kasper i in. (red.), *Leksikon für Theologie und Kirche*, t. 3, Freiburg-Basel-Rom-Wien 1995³, kol. 1078-1079.

Ryś G., *Moc Słowa*, Kraków 2016.

Sasse H., *αἰών*, w: G. Kittel (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 1, Stuttgart 1953, s. 197-209.

Sulowski J. (przekł. hasła), *חַיִּים*, w: L. Koehler, W. Baumgartner, J.J. Stamm, P. Dec (red. nauk. wyd. polskiego), *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1, (Prymasowska Seria Biblijna 30), Warszawa 2008, nr 6727. (utgivelse i original språk: Koehler L. – Baumgartner W. – Stamm J.J., *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, Vol. 1-2, Leiden [u.a.]: Brill 2001.)

Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, <http://www.corpusthomisticum.org/iopera.html> - sitater på norsk i egen oversettelse

Wohlmuth J., *Mistro della trasformazione. Tentativo di una escatologia tridimensionale, in dialogo con il pensiero ebraico e la filosofia contemporanea* (Biblioteca di teologia contemporanea 164), Brescia 2013. (utgivelse i original språk: Wohlmuth, Josef: *Mysterium der Verwandlung: Eine Eschatologie aus katholischer Perspektive im Gespräch mit jüdischem Denken der Gegenwart*. Paderborn, 2005)

Wieczność, wieczny, wiek, w: F. Rienecker, G. Maier (red.), W. Chrostowski (red. nauk. wyd. polskiego), *Leksykon biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna 18), Warszawa 2001, s. 850-851. (utgivelse i original språk: *Lexikon zur Bibel*, F. Rienecker, G. Maier, SCM R.Brockhaus 2017)

Ziemiński I., *Życie wieczne. Przyczynek do eschatologii filozoficznej* (Wykłady Otwarte z Teologii Naturalnej im. J.M. Bocheńskiego OP 4), Poznań-Kraków 2013.